

TÜRKİYE'DE FINDIK ZİRAATININ PLANSIZ GELİŞİMİ VE SONUÇLARI

Yrd. Doç. Dr. Ali YILMAZ *

ÖZET

Dünyada fındık üreticisi başlıca ülkeler: Türkiye, İtalya, İspanya, A.B.D. ve Yunanistan 'dır.

Bunlar içinde Türkiye dünya üretiminin yüzde 70 -75' ini sağlayan en büyük üretici konu- mundadır

Türkiye'de fındık ziraatı yakın zamana kadar Doğu Karadeniz klasik yetiştirme bölgesi sınırları içinde kalmış iken, 1960'lı yıllardan sonra özellikle Orta ve Batı Karadeniz ile Marmara Bölgelerindeki verimli ova arazilerde yayılmıştır.

1963'de başlayan destekleme akımlarıyla verilen pazar garantisi ve yüksek taban fiyat uygulamaları fındık yetiştiriciliği daha cazip hale gelmiştir. Ayrıca Doğu Karadeniz'den Marmara ve Batı Karadeniz kırsal alanına yapılan göçler fındık ziraatının yayılmasında etkili olmuştur.

Fındık ziraatının hızlı ve plansız yayılmasının Türkiye ve bölge açısından üç önemli sonucu olmuştur.

1. Verimli ova arazilerde (Çarşamba, Düzce , Adapazarı ovaları gibi) fındığın yayılması ve yüksek kesimlerde orman alanlarının açılarak fındık bahçesi haline getirilmesi ile ortaya çıkan yanlış arazi kullanımı.

2. Artan üretim pazarlanamadığı için üretim - tüketim dengesinin bozulması ve her yıl önemli miktarlarda fındık stoklarının birikmesi.

3 .Söz konusu gelişmeden, fındıktan başka alternatifi olmayan Doğu Karadeniz' li üreticilerin olumsuz etkilenmeleri .

* Onokuzmayıs Üniversitesi Eğitim Fakültesi Öğretim Üyesi

Türkiye fındık ziraatında üretimin sınırlandırılması ve tüketimin artırılmasıyla yeniden bir üretim-tüketim dengesi kurulmalıdır. Üretimin sınırlandırılması, dolayısıyla üretim alanlarının planlanması; üretimin kontrolü yanında yanlış arazi kullanımının da önlenmesi açısından oldukça önemlidir.

Fındık üretiminin planlanması ve dikim alanlarının belirlenmesi hakkındaki 2844 sayılı kanunun bir an önce siyasi endişelerden uzak ve ciddi bir şekilde uygulanması gerekmektedir. Bunun yanısıra dünyadaki gelişmeleri de dikkate alarak Türkiye'nin dünya fındık piyasasındaki etkinliğini ve ihracat potansiyelini artıracak yönelik geleceğe politikalar oluşturulmalıdır.

GİRİŞ

Fındık geleneksel ihraç ürünlerimizin başında gelmektedir. Karadeniz Bölgesi kıyı kesiminde yaklaşık 420 Bin ailenin geçim kaynağı durumunda olan fındık ziraatı ; Türkiye ve bölge ekonomisi açısından büyük öneme sahiptir. Özellikle Doğu Karadeniz'de Ordu, Giresun ve Trabzon yörelerinde kırsal kesiminin yanısıra şehirlerdeki iktisadi hayat içinde fındığın ticareti ve işlenmesinin önemli bir yeri vardır.

Türkiye'de fındık ziraatının bir başka önemli özelliği de esas itibarı ile ihracata yönelik olmasıdır. Dünyadaki en büyük üretici ve ihracatçı olan Türkiye; dünya fındık üretiminin ve ticaretinin 70-75'ni elinde bulundurmaktadır. Diğer önemli üretici ülkeler ise; sırasıyla İtalya, İspanya ve A.B.D. olmaktadır.

Türkiye'de fındık ziraatı 20. Yüzyılın ortalarına kadar, esas itibarı ile Doğu Karadeniz bölümü sınırları içinde kalan klasik yetiştirme bölgesinde kalmıştır. 1960'lı yıllardan sonra hızlı bir yayılma göstererek, batıya doğru İstanbul ili sınırlarına dayanmıştır.

Fındık yetiştiriciliği, Karadeniz Bölgesi kıyı kesiminde özellikle Doğu Karadeniz'de yüksek derecede eğimli ve engebeli arazi yapısına sahip yörelerde ziraat faaliyetleri açısından vazgeçilmez bir öneme sahiptir. Ancak 1960 dan sonraki hızlı genişlemenin daha çok tarım potansiyeli yüksek taban (ova) arazilerde olması , arazi kullanımı açısından sorgulanması gereken bir durumdur. Yine yüksek kesimlerdeki genişlemenin ormanların ortadan kaldırılması şeklinde olması diğer bir önemli konudur.

Bu plansız ve hızlı yayılma , hızlı bir üretim artışını da beraberinde getirmiştir. Uzun bir süredir dünya fındık tüketim artışının üzerinde bir üretim artışının yer aldığı Türkiye , mevcut üretimini pazarlamakta zorlanmakta , önemli miktarlarda stoklar elde kalmaktadır.

Fındık yıllık bir bitki olmadığından , piyasalardaki fiyat oynamaları karşısında arzını azaltmak yada çoğaltmak imkanı yoktur. Ancak fiyatların sürekli bir yönde eğilim göstermesi durumunda dikimini ayarlama yoluna gidilebilir.

1. FINDIK BİTKİSİNİN YETİŞME ŞARTLARI

Nemli ılıman iklim bitkisi fındık :Yeryüzünde 37-42 kuzey enlemleri çerçevesinde yayılma gösterir. Kültüre alınmış fındık bitkisi belli coğrafi özellikler gösteren bölgelerde yetişir Yıllık ortalama sıcaklıkların 13-16 °C kış sıcaklık ortalamalarının 7-8 °C ve yaz sıcaklık ortalamalarının 20-25 °C olması yanında yıl içinde düzenli dağılmış olan yıllık 700 mm' in üzerinde yağışa ihtiyaç duyar. Yıllık 700 - 1500 mm arasındaki yağış alan bölgelere iyi adapte olmuştur.

Fındık ani hava değişikliklerinden sıcak ve soğuk rüzgarlardan ve sürekli karlardan hiç hoşlanmaz. Haziran , temmuz aylarının fazla sıcak ve kurak geçmesi ve özellikle ilkbahar donları fındıkta verim ve kaliteyi önemli ölçüde düşürmektedir.

Fındık yetiştirilen sahalarda havada ve toprakta her zaman belirli bir nemin bulunması , özellikle haziran temmuz aylarında nispi nem oranının yüzde 60'ın altına düşmemesi gerekir. Toprak isteği bakımından fazla seçici olmamakla birlikte ileri derecede asitlilik karakteri göstermeyen humusça zengin derin topraklarda iyi gelişir. Bunların yanısıra bahçelerin gübrelenmesi, bir iki yıl ara ile çapalanması, zamanında gerekli budama (gençleştirme) yapılması verimini önemli ölçüde etkilemektedir.

Fındık bitkisi fide olarak dikiminden sonra yaklaşık 5-6 yıl sonra meyve vermeye başlar ve yaklaşık 50-60 yıl kadar ürün verebilir. Ancak ekonomik ömrü 35 yaş olarak kabul edilmektedir.

Türkiye'de Karadeniz Bölgesi kıyı kesimi fındık bitkisinin yetişme şartları açısından oldukça uygun iklimi ve toprak şartlarına sahiptir. Ayrıca yüzyıllar öncesinden kültüre alınmış bir bitki olması nedeniyle de fındık yetiştiriciliğinin beşeri şartları da iyi durumdadır.

2. TÜRKİYE'DE FINDIK YETİŞTİRME ALANLARININ COĞRAFİ DAĞILIŞI

Gerek fındığın yetişme şartlarının gerekse tarihi sebeplere bağlı olarak Türkiye'de fındık bahçelerinin büyük bir kısmı (%95 kadarı) Karadeniz Bölgesinde yer almıştır. Karadeniz Bölgesi kıyı kesimin de 0-800 m. yükseltileri arasında yayılmakla birlikte daha çok 0-500 m. arasında yoğunluk kazanmıştır.

Türkiye'de fındık yetiştirme alanları başlıca dört bölümde incelenebilir:

2a. Doğu Karadeniz Üretim Bölgesi : Fındık yetiştiriciliğinin çok eskiden beri yer aldığı bu bölge ; doğudan batıya doğru Artvin,Rize, Trabzon ,Giresun ve Ordu illeri üretim alanlarından meydana gelmektedir. Türkiye'nin en yoğun ve en geniş bu üretim bölgesinde fındık bahçeleri , doğuda Sarptan batıda Samsun sınırına kadar ,kenar dağlarının kuzey yamaçlarında kesintisiz bir kuşak halinde uzanmaktadır. Türkiye'de ki mevcut üretim alanlarının %73 kadarı Doğu Karadeniz üretim bölgesinde yer almaktadır.

Bölgede fındık ağacı sayısı bakımından Giresun ve Ordu illeri başta gelmekte, bunları Trabzon ili takip etmektedir. Mevcut tarım alanlarının büyük bir kısmının fındık ziraatına ayrıldığı bu yöreler; eskiden beri Türkiye’de fındık ziraatının merkezleri olmuştur. Ordu ve Giresun merkez ilçelerinin yanısıra kıyı boyundaki ilçeler (Ünye ’den Eynesil ’e kadar) fındık bahçeleriyle kaplıdır. Ayrıca Giresun’un Yağlıdere ve Dereli ,Ordu’nun Gölköy, Kumru , Korgan , Aybastı gibi iç kesimdeki ilçeleri de önemli üretim alanlarıdır. Yine Trabzon ilinde kıyı boyunca ilçe merkezleri ve çevresinde yoğunluk kazanmıştır. Rize yöresinde Pazar , Ardeşen ve Fındıklı , Artvin yöresinde Arhavi, Hopa ve Kemalpaşa ilçeleri fındık ziraatının önem kazandığı alanlardır.

2b. Orta ve Batı Karadeniz Üretim Bölgesi : Fındık yetiştiriciliğinin daha çok son 50 yıl içinde yer aldığı Samsun ,Sinop ,Kastamonu ,Bartın , Zonguldak ve Bolu illerini içine alır. Bölgede fındık bahçeleri bir kuşak halinde uzanmaz, yer yer kesintiye uğrayarak belirli alanlarda yoğunluk kazanmaktadır. Türkiye’de mevcut üretim alanlarının % 17.5 kadarı bu bölgede yer almıştır.

Samsun yöresinde fındık üretim alanları Doğu Karadeniz üretim bölgesinin devamı olarak Çarşamba ve Terme ilçe merkezleri ve çevrelerinde yoğunluk kazanmıştır. Sinop yöresinde daha çok Ayancık ve Türkeli dolaylarında, Kastamonu’da İnebolu ve Cide ’de , buradan batıya doğru kıyı boyunda Kurucaşile, Bartın, Ereğli , Devrek yöreleri ve Zonguldak merkez ilçesi önemli üretim alanlarıdır. Bolu ilinde Akçakoca yöresi eskiden beri Batı Karadeniz’deki en önemli üretim alanıdır. Yöre fındığının ticari değeri yüksektir. İldeki diğer üretim alanları Düzce ve Yiğilca yöreleridir. Bunların yanısıra azda olsa Tokat ilinde de yer alır.

2c. Marmara Bölgesi Üretim Alanları : Sakarya ve Kocaeli illerinde yoğunluk kazanmıştır. Sakarya ilinde Karasu ,Hendek Akyazı ,merkez ilçe ve Kaynarca yöreleri önemli üretim alanlarıdır. Nispeten iç kesimlerde yer alan Sapanca ve Geyve’de dikkate değer üretim vardır. Kocaeli ilinde ise fındık bahçeleri Kandıra ve Gölcük yörelerinde yoğunluk kazanmıştır. Bölgede İstanbul ve Bursa az da olsa fındık üretiminin yer aldığı diğer alanlardır.

2d. Diğer Üretim Alanları : Karadeniz ve Marmara Bölgeleri dışında yaklaşık on beş kadar ilde küçük parseller şeklinde fındık bahçelerine rastlanmaktadır. Söz konusu illerin Türkiye fındık üretimine kayda değer etkileri yoktur. Nitekim toplam üretim alanları Türkiye üretim alanlarının yüzde birine bile ulaşmaz. (% 0.8) .Üretim daha çok kendi ihtiyaçlarını karşılamak yada taze (çerezlik)olarak tüketilir. Söz konusu alanlar: Bitlis,Gümüşhane illeri gibi dikkate değer üretim alanlarının yanısıra Burdur, Isparta , Denizli, Konya , Erzincan ve Amasya gibi alanlardır

3. FINDIK DİKİM ALANLARINDAKİ GENİŞLEME VE ÜRETİM DURUMU

1950-1996 arası döneme ait yıllık istatistiki veriler incelendiğinde Türkiye’de fındık dikim alanlarının sürekli genişlediği görülmektedir.1950 de 159 bin hektar iken ,1970’de 243 bin hektara ve 1996’da 363 bin hektara ulaşmıştır. Alan genişlemesinin

özellikle 1970-1979 yılları arasında daha hızlı olduğu dikkati çekmektedir. 1980 den sonra ise genişleme devam etmekle birlikte yavaşlamıştır. 10'ar yıllık dönemler göz önüne alınırsa fındık alanlarının genişlemesi 1950-1959 arası dönemde %25.2 , 1960-1969 arası %20.1 , 1970-1979 arası % 37.8 , 1980-1989 arası % 14.6 oranlarında olmuştur. Bütünüyle 1950-1996 arası dönemde ise % 127 oranında olmuştur. (Tablo -3)

Alan genişlemesine üretim bölgeleri itibariyle bakıldığında bölgelerin hepsinde genişleme olmakla birlikte ,bölgelere göre hatta aynı bölge içindeki yörelerde farklı oranlarda olduğu görülür. Bu konuda en dikkat çekici özellik Batı ve Orta Karadeniz ile Marmara bölgelerindeki üretim alanlarının, karakteristik Doğu Karadeniz üretim bölgesine göre çok daha hızlı genişlemiş olduğudur. Doğu Karadeniz üretim alanları 1960-1996 arası dönemde %25 oranında genişlerken, Batı ve Orta Karadeniz üretim alanları % 442 ve Marmara Bölgesi üretim alanları % 500 den fazla oranda genişlemiştir. Böylece Doğu Karadeniz dışındaki üretim alanlarının Türkiye toplamı içinde payı 1960'da %11 iken ,1996'da %39'a yükselmiştir. Söz konusu üretim alanlarında fındık ziraatı daha yakın zamanda yer almakla birlikte, hızla yayılarak önemli boyutlara ulaşmıştır. Öyle ki:1960-1996 arası dönemde alan genişlemesi Zonguldak ta yaklaşık on kat , Sakarya'da yedi kat Kastamonu'da dokuz kat olmuştur. En büyük genişleme ise Samsun ilinde olmuştur (26 kat). Samsun ilinin doğu kesiminde Çarşamba ve özellikle Terme ovalarında hızla yayılmıştır.

Tablo -1 Marmara ,Batı ve Orta Karadeniz Bölgelerindeki İllerde Fındık Üretimlerinin Gelişimi (hektar)

Yıllar	Samsun		Sinop		Kastamonu		Zonguldak		Bolu		Sakarya	
	Alan	İndeks	Alan	İndeks	Alan	İndeks	Alan	İndeks	Alan	İndeks	Alan	İndeks
960	1.340	100	85	100	210	100	1.280	100	13.820	100	5.470	100
965	1.690	126	97	114	330	157	3.000	234	14.570	105	10.230	187
970	9.910	739	160	188	490	233	5.810	453	18.340	133	14.320	262
975	12.249	914	207	243	632	301	11.198	875	20.715	150	23.897	437
980	12.639	934	308	362	924	440	11.634	909	22.841	165	32.630	596
985	16.362	1213	337	396	884	421	12.378	967	24.077	174	30.614	560
990	20.572	1535	520	611	1920	914	10.827	845	27.938	202	27.001	493
996	36.679	2737	482	567	2.113	1006	13.882	1084	37.593	272	42.728	781

Kaynak :D.İ.E

Doğu Karadeniz üretim bölgesinde ise en dikkat çekici olan genişlemesi bölgenin en batısındaki Ordu ilinde olmuştur.1980'den sonra yavaşlamakla birlikte sürekli bir artışla 1960-1996 döneminde ildeki üretim alanları bir katından fazla genişlemiştir.(% 114)

Trabzon ilinde ise üretim alanlarındaki genişlemenin durduğu görülmektedir. Bölgenin doğusundaki Artvin ilinde 1980'e kadar genişleme olmakla birlikte bu dönemden sonra hızla yavaşlamıştır. Rize'de ise; özellikle çay ziraatının genişlemesine bağlı olarak 1965'den sonra fındık dikim alanları giderek daralmıştır.

Türkiye'de fındık yetiştirilen alanların giderek genişlemesinde çeşitli ekonomik ve sosyal faktörler etkili olmuştur. Şöyle ki ;

1. Fındığın ekonomik değerinin artması ; Söz konusu faktörlerin başında gelmektedir. Gerçekten 1964 yılından bu yana uygulanan fındık taban fiyatı ve destekleme alımları politikasıyla fındık alım fiyatları üretimi teşvik edici yüksek seviyelerde tutulmuştur. Böylece fındık üretimi diğer ürünlere (özellikle mısıra) oranla daha cazip hale gelmiştir. Destekleme alımlarıyla verilen Pazar garantisi ve yüksek fiyat fındık dikim alanlarının genişlemesinde en önemli faktör olmuştur.

2. Doğu Karadeniz kıyı kesiminde kalabalık kır nüfusuna karşılık tarım alanlarının azlığı ve yetmezliği, nüfusun bir kısmını göçe zorlamış ve Doğu Karadeniz'den özellikle Bolu Şakarya, Kocaeli ,Zonguldak gibi illerin kırsal alanlarına yapılan göçlerle fındık ziraatı Batı Karadeniz ve Marmara bölgelerinde yayılmıştır.

3. Karadeniz Bölgesinde 1960'lı yıllardan sonra gelişen "gurbetçilik " (yılın belli dönemlerinde iş bulmaya da bağlı olarak yerleşme dışında özellikle büyük şehirlerde işçi olarak çalışmak) şeklindeki mevsimlik göç hareketi ,bütün yıl bakım gerektirmeyen fındık yetiştiriciliğini özendirmiştir .

Tablo-2 Doğu Karadeniz Bölgesindeki İllerde Fındık Üretim Alanlarının Gelişimi (hektar)

Yıllar	Ordu		Giresun		Trabzon		Rize		Artvin	
	Alan	İndeks	Alan	İndeks	Alan	İndeks	Alan	İndeks	Alan	İndeks
1960	50.000	100	89.000	100	31.600	100	5.440	100	2.230	100
1965	67.500	135	53.120	105	34.870	110	5.620	103	3.710	166
1970	65.400	130	84.550	95	37.360	118	4.120	75	1.440	64
1975	87.153	174	104.348	117	37.769	119	3.331	65	1.332	60
1980	92.031	184	105.001	118	45.538	144	3.450	63	8.164	365
1985	97.269	194	102.369	115	44.248	140	1.100	20	5.650	253
1990	103.480	206	105.037	118	45.210	143	1.000	18	3.066	137
1996	107.430	214	82.716	92	28.342	89	1.025	18	3.077	137

Kaynak : D.İ.E

Türkiye'de fındık üretimi devamlı bir artış göstermiştir. Özellikle 1960 sonrası fındık dikim alanlarının hızla plansız yayılması hızlı bir üretim artışını da beraberinde

getirmiştir. 1980'lı yıllara kadar hızlı olan üretim artışı 1980 'den sonra üretim alanlarındaki gelişmenin yavaşlamasına paralel olarak yavaşlamıştır.

Tablo -3 Türkiye’de Yıllara Göre Fındık Üretim Alanları ve Üretim Miktarları

YILLAR	Ocak Sayısı	Üretim Alanları (hektar)	İndeks	Üretim Miktarı (ton)
1950	127.531.000	159.413	100	26.100
1955	147.400.000	184.250	115	52.600
1960	161.000.000	201.250	126	58.500
1965	187.000.000	233.750	146	62.000
1970	194.600.000	243.250	152	255.000
1975	244.000.000	305.000	191	317.000
1980	247.000.000	308.750	193	250.000
1985	277.000.000	346.250	217	180.000
1990	282.490.000	353.112	221	375.000
1996	290.685.000	363.356	227	446.000

Kaynak : D.İ.E.

Son 50 yılda çeşitli dönemler itibari ile ; 1940-45 döneminde ortalama 53 bin ton olan üretim 1960-65 döneminde 100 bin tona , 1980-85 döneminde 282 bin tona 1990-94 döneminde ortalama 400 bin tona yükselmiştir. Bazı yıllar üretim 500 bin tonun üzerinde gerçekleşmiştir. (1989’da 550 bin ton, 1992’de 520 bin ton).

4. FINDIK DİKİM ALANLARINDAKİ GENİŞLEMENİN SONUÇLARI

1960'lı yıllardan sonra görülen fındık dikim alanlarındaki hızlı gelişme ve üretimde ki artışlar sonuçta bir gelişme olarak kaydedilebilir. Ancak olayın Türkiye ve bölge açısından ortaya çıkardığı bir takım önemli problemleri sonuç olarak ele almak daha gerçekçi bir yaklaşım olacaktır. Biz burada coğrafi prensiplerin ışığı altında hızlı ve plansız gelişmenin sonuçlarını ; *a* . Yanlış arazi kullanımı *b* . Üretim ve tüketim dengesinin bozulması yada pazarlama problemi *c* . Doğu Karadeniz Üretim Bölgesi ekonomisine olumsuz etkileri başlıkları altında ele alacağız.

4.a . Yanlış Arazi Kullanımı :

İki şekilde olmuştur . Bunlardan birincisi : Özellikle Doğu Karadeniz dışında Düzce, Hendek Adapazarı ve Çarşamba ovaları gibi tarım potansiyelleri yüksek ,düz yada az meyilli arazilerde fındık ziraatının giderek yayılmasıdır. Gerçekten 1960'lı yıllardan sonra gerek yüksek fiyat politikaları ve destekleme alımları, gerekse devletin alıcı olarak Pazar garantisi fındık yetiştiriciliğinin tercih edilmesine neden olmuştur. Ayrıca söz konusu alanlara Doğu Karadeniz kıır kesiminden (kıır dan kııra) göçlerinde etkili oluğu söylenebilir.

Tarım ürünleri açısından geniş alternatif ve potansiyellere sahip söz konusu ova arazilerde diğer ürünlerin aleyhine olarak Türkiye'nin ihtiyacı olmayan ,aksine Türkiye'nin pazarlayabileceğinin üzerinde bir üretim artışını ortaya çıkaracak şekilde fındık ziraatı yayılmıştır. Bunlardan Çarşamba Ovası Doğu Karadeniz'e sınır olması nedeniyle yayılmanın en hızlı olduğu alan olmuştur. Nitekim bugün Çarşamba Ovasındaki tarım alanlarını %25'i fındık bahçeleriyle kaplanmış durumdadır ve giderek diğer ürünlerin ekim alanlarını daraltmaktadır.¹ Bu durum değerli tarım topraklarından faydalanma açısından yanlış bir gelişmedir. İkincisi ise : Gerek Doğu Karadeniz gerekse diğer üretim alanlarında genelde yüksek kesimlerde kalmış olan ormanların açılarak buralarda yeni fındık bahçeleri oluşturulmasıdır. Bu bahçelerin ekserisi ekonomik olarak fındık ziraatı yapılabilecek (750 m.) yükselti sınırının üzerinde kalmaktadır. Yükseltinin artması ve kıyıdan uzaklaşmaya bağlı olarak sertleşen iklim şartları (özellikle düşük sıcaklıklar , erken don olayları) fındık ziraatını olumsuz etkilemektedir. Nitekim bu kesimlerde verim kıyıya oranla yarı yarıya düşüktür.

Karadeniz Bölgesi kıyı kesiminde (özellikle Doğu Karadeniz Bölümünde) yoğun kıır nüfusuna karşılık tarım alanlarının azlığı, fındık ziraatından başka önemli bir gelir kaynağı olmayan bu insanları zor durumda bırakmaktadır. Tarım alanları üzerindeki yoğun nüfus baskısı nedeniyle mevcut tarım alanlarını genişletmek ve yeni arazi elde etmek gibi düşüncelerle orman alanları tahrip edilmektedir. Ayrıca bölgedeki Tapu kadastro işlemlerinin eksikliği de bunu kolaylaştırmaktadır.

4. b . Türkiye Fındık Üretim -Tüketim Dengesinin Bozulması Yada Pazarlama Problemi

Türkiye büyük bir üretici olmakla birlikte yurt içindeki fındık tüketimi azdır. Bunda fındığın zorunlu tüketilen temel gıda maddesi olmaması ,fındık ve mamullerinin pahalı olması alışkanlıklar vb. faktörler etkili olmaktadır. Türkiye'nin iç tüketimi geçmişten günümüze artış göstermekle birlikte halen yıllık 30-40 bin ton kadardır.

¹ ÖZÇAĞLAR A. (1994) " Çarşamba Ovası ve Yakın Çevresinde Araziden Faydalanma " A.Ü. Türkiye Coğ. Uyg. Merkezi Der. Sayı 3 Ankara.

²Mesela : 1998 mahsulünden 60-70 bin ton ve 1989'da 240-250 bin ton elde kalmıştır. Her yıl biriken bu stoklar eritilmesi için 1988 ürününden 50 bin ton yağlık ve 1989 ürününden 100 bin ton yağlık , 50 bin ton da asker ve öğrencilere dağıtılması kararı alınmıştır.(Yılmaz YÜCE L., (1990) Türkiye' de Fındık Üretim - Tüketim dengesi , Panel ,İstanbul .)

Dolayısıyla Türkiye üretiminin %90'nı ihraç etmek zorundadır. Türkiye'nin ihracatı yıllara göre değişmekle birlikte genele artmıştır. Ancak ihracattaki artışlar özellikle 1970 li yıllardan sonra üretimdeki artışların gerisinde kalmıştır. Bu durum üretilen fındığın pazarlamasında ciddi sıkıntılara neden olmuş, yıldan yıla büyük miktarlara varan stoklar birikmiştir.²

Büyük oranda ihracata bağlı olması nedeniyle , Türkiye'nin üretimi dünya fındık talebi ile direkt ilişkili olmaktadır. Bu durumda Türkiye üretiminin dünya talebiyle paralel bir gelişme göstermesi gerekirdi .Ancak bu paralelliğin sağlanamadığı görülmektedir. 1960-1994 yılları arasında dünya talebi %62 artmasına karşılık Türkiye üretimi %275 artmıştır.

Tablo -4 Belirli Dönemlerde Türkiye Fındık Üretimi ve Dünya Talebi

Yıllar	Türkiye Üretimi (ton)	İndeks	Dünya Talebi (ton)	İndeks
1961-1965	108.788	100	251.792	100
1966-1970	164.800	151	296.560	117
1971-1975	233.580	214	365.400	145
1976-1980	279.000	256	432.630	171
1981-1985	289.000	265	419.520	166
1986-1990	381.500	350	389.220	154
1991-1991	407.500	374	407.860	162

Kaynak :D.İ.E.

Bu gün Türkiye'nin karşılaştığı pazarlama problemi yada başka bir ifade ile üretim fazlalığının temel nedeni hızlı ve plansız genişlemenin sonucu olan hızlı üretim artışıdır.

² Mesela : 1998 mahsulünden 60-70 bin ton ve 1989'da 240-250 bin ton elde kalmıyptır. Her yıl biriken bu stoklar eritilmesi için 1988 ürününden 50 bin ton yağlyk ve 1989 ürününden 100 bin ton yağlyk , 50 bin ton da asker ve öğrencilere dağytlmasıy kararı alınmıyptır.(Yılmaz YÜCE L , (1990)Türkiye' de Fındık Üretim - Tüketim dengesi , Panel ,Ystanbul .)

4. c. Doğu Karadeniz Üretim Bölgesi Ekonomisine Olumsuz Etkisi

Türkiye genelinde ortaya çıkan pazarlama problemi ve bunun getirdiği darboğaz (stoklama, fındığın ekonomik değerinin düşmesi, üreticilere yapılan ödemelerdeki zorluklar vb.) en çok fındıktan başka geçim kaynağı olmayan Doğu Karadeniz' li üreticileri etkilemiştir ve etkilemektedir. Gerçekten Doğu Karadeniz üretim bölgesinde gerek iklim şartları gerekse arızalı topografya ve yüksek eğim değerleri fındık yetiştiriciliğini vazgeçilmez hale getirmektedir. Yer yer denemeler yapılmakla birlikte henüz bölgede fındık ziraatının ciddi bir alternatifi yoktur.

1960'lı yıllarda başlatılan destekleme atımları ve yüksek fiyat uygulamaları başlangıçta Doğu Karadeniz de zor şartlarda daha yüksek maliyette üretim yapan fındık yetiştiricilerini desteklemeyi amaçlarken, zamanla maliyetlerin daha düşük, verimin ise daha yüksek olduğu Doğu Karadeniz dışındaki özellikle ova arazilerdeki üreticileri destekler hale gelmiştir. Onları daha fazla yetiştirmeye teşvik etmiştir.

5. FINDIK ÜRETİMİNİN PLANLANMASI VE DİKİM ALANLARININ BELİRLENMESİ HAKKINDAKİ 2844 SAYILI KANUN İLE KANUNA İLİŞKİN UYGULAMALAR VE SONUÇLARI

Bir önceki bölümde ortaya konulan sonuçlar göz önüne alındığında, Türkiye'de fındık üretimi yapılacak alanların belirli esaslara bağlanması ve üretimin planlanmasının daha 1960'lı yıllarda yapılmasının gereği açıkça ortaya çıkmıştır. Ancak bu yapılamamıştır.

Bu konuda 1983 yılında yayınlanan 2844 sayılı "fındık üretiminin planlanması ve dikim alanlarının belirlenmesi" hakkındaki kanun geç kalmış olmakla birlikte oldukça önemli bir adımdır. Kanunun amacı fındık üretiminin en uygun alanlarda yapılması ve üretimin talepteki gelişmelere göre yönlendirilmesi olarak ifade edilmektedir. Kanuna göre fındık üretimi yapılacak alanlar bakanlar kurulunca belirtilecek alanlarla sınırlandırılacak ve fındık üretimine izin verilecek alanların tespitinde fındığın kalitesi ve arazi kullanma kabiliyet sınıfı esas olacaktır. Kanunun yürürlüğe girmesinden sonra izin alınmadan yeni fındık bahçesinin kurulamayacağı ve belirlenen alanlar dışındaki mevcut bahçelerin yenilenemeyeceği hükmü getirilmiştir. Kanunun yürürlüğe girdiği tarihten altı ay içinde Tarım ve Orman Bakanlığı, Ticaret Bakanlığı ve Köy İşleri Bakanlığının müştereken hazırlayacağı yönetmenliği resmi gazetede yayınlanarak yürürlüğe konulması öngörülmüştür. Ancak söz konusu yönetmelik altı yıl gecikme ile 1989'da yayınlanabilmiştir. Bu yönetmenlikle fındık üretimi yapılacak alanlar:

a) Rakımı en çok 750 m. ye kadar olan yüksekliklerde

b) Meyli en az %12 olan arazilerde

c) Arazi kullanma kabiliyet sınıfı 4.sınıf ve daha yukarıda ki araziler olarak belirlenmiştir.

Ancak ; Ordu ,Giresun ve Trabzon il merkezleri ile ilçeleri ve Bolu ilinin Akçakoca , Zonguldak ilinin Ereğli ilçeleri (b) ve (c) bendlerindeki sınırlamaların dışında tutulmuştur.

Ayrıca yönetmenlikte, mevcut fındık bahçelerine ait beyanname verme usul ve esasları, alınan beyannamelerin incelenmesi ve kontrolü, fındık üreticisi belgesinin verilmesine ilişkin esaslar ile fındık üretimine izin verilen alanların dışındaki yerlerde fındıktan başka ürün yetiştirilmesine yönelik teşvik verileceği de yer almaktadır.

Daha sonra1990'da ek bir yönetmenlikle; ihtiyaç duyulacak üretim hedeflerini gerçekleştirmek için yeni dikim alanlarının beş yılda bir tesbit ve ilan edileceği belirtilmiştir.

Söz konusu yönetmeliklerin yürürlüğe girmesinden sonra üreticilerden beyanname alınmasına başlanmıştır. Bir yıl içinde tamamlanması öngörülen beyanname verme süresinin bitiminden sonra çalışmalar yapılmış ve nihayet 1993 de fındık üretimine izin verilen alanların siyasi sınırlarını belirleyen Bakanlar Kurulu kararı resmi gazetede yayınlanmıştır. Ancak söz konusu alanların sınırlarının tesbitinde daha önce yayınlanan yönetmelikle belirtilen esaslara uyulmadığı dikkati çekmektedir. Nitekim yönetmenlikle %12 ye kadar eğimli alanlar ile I. ,II. ve III . kabiliyet sınıfı arazilerde fındık ziraatı yasaklanmakta iken, Yeşilirmak Deltasında yer alan Çarşamba ve Terme ilçelerinde fındık ziraatına izin verilmesi şaşırtıcıdır.

Daha öncede ifade ettiğimiz gibi Çarşamba Ovası fındık ziraatının (yanlış olarak) en hızlı yayıldığı değerli tarım topraklarımızdır. Dolayısıyla en başta yasaklanması gereken sahada izin verilmiştir. Ayrıca daha önce yönetmenlikle fındık üretimine izin verilen alanların dışında kalan yerlerdeki fındık bahçelerinin sahiplerine tebliğ edilerek 6 ay içinde sökülmesi yada söktürülmesinden söz edilirken ,Bakanlar Kurulu kararında bu bahçelerin ekonomik ömrünü doldurmasına kadar üretim yapılmasına izin verilmiştir. Ancak sahibi tarafından kendi isteği ile söküldüğü takdirde, fındık bahçesinden bir yılda elde edilecek net gelirin iki katının tazminat olarak ödeneceği ve tazminatın yarısı sökülme esnasında, diğer yarısı da alternatif ürün ekilmesi halinde ödeneceği belirtilmiştir.

Sonuç olarak 1983'de çıkarılan 2844 sayılı kanun1989'da yürürlüğe giren yönetmenlikleri ile Türkiye'nin fındık ziraatı ile ilgili yaşadığı problemlere önemli çözümler getirebilecek kapasitededir. Ancak 1989 dan bu yana uygulamalarla ilgili kayda değer bir gelişme sağlanamamıştır. Ayrıca önceki yönetmenlik maddeleriyle çelişkiye düşen Bakanlar Kurulu kararları ile kanun uygulamasında ciddiyyetden uzaklaşmıştır .

ÖNERİLER

Türkiye fındık ziraatında öncelikle üretimin sınırlandırılması (planlanması) ve tüketimin (ihracat ve iç tüketim) artırılmasıyla yeniden bir üretim - tüketim dengesinin kurulması gerekmektedir. Gerçekten uzun süredir yaşanan üretim fazlalığı darboğazı düşünülürse bir üretim planlaması dolayısıyla üretim alanlarının planlanması kaçınılmaz hale gelmiştir.

Bu konuda 2844 sayılı kanun ve yönetmenliklerinin siyasi endişe taşımadan ve ciddiyetten uzaklaşmadan , bilimsel çalışmaların ışığı altında bir an önce uygulanması gerekmektedir. Bizce kanunun en önemli yanı fındık dikim alanlarının tesbitinde rakım, meyil ve arazi kabiliyet sınıfı gibi kriterlerin esas alınmış olmasıdır.

Kanunun uygulanmasında en önemli engel; fındık ziraatının yasaklandığı alanlarda fındıktan daha iyi gelir getirecek alternatif ürün yada ürünlerin henüz ortaya konulmamasıdır. Bize göre söz konusu arazilerde sulamalı ziraat yapma imkanlarının yaygınlaştırılması, fındığın yayılmasını engelleyecek en önemli faktör olacaktır.

Üretim alanlarının planlanması ; üretim kontrolünü sağlayacağı gibi daha da önemlisi yanlış arazi kullanımının önlenmesi açısından oldukça önemlidir. Bu konuda öncelikle değerli tarım topraklarının yer aldığı ova arazilerde fındık ziraatının yayılması durdurulmalı ve ikinci bir aşamada buralar fındık bahçelerinden arındırılmalıdır. Bu yörelerdeki üreticiler başka ürünlere teşviklerle yönlendirilmelidirler. Bu konuda alternatif ürünlerin neler olabileceği ; söz konusu yörelerin coğrafi özellikleri ve ülke ekonomisi göz önüne alınarak tesbit edilmeli bu ürünlerle ilgili destekleme ve pazarlama politikaları açıklanmalıdır. Böylece ülke ekonomisine daha faydalı ürünler yetiştireceği gibi, eğitim değerlerinin yüksek olduğu arazilerde başlıca geçim kaynağı fındık olan büyük bir üretici kitlesinin ürününü daha ekonomik olarak değerlendirmesi de sağlanmış olacaktır.

Üretim - tüketim dengesinin kurulmasında ikinci önemli husus; Tüketimin(ihracat ve iç tüketimin) artırılmasıdır. Fındık ihracatının üretime paralel artmamasının çeşitli nedenleri yanısıra Türkiye'nin pazarlama politikasındaki eksiklikleri de söylenebilir.

Türkiye'nin fındık ihracatında Avrupa ülkeleri en büyük payı oluşturmaktadır. İhracatın %80 'i AT ülkelerine olmaktadır. Bunlar içinde Almanya fındık işleme sanayinin gelişmiş olması ve büyük fındık piyasasının bulunması nedeni ile ihracatın %45'ini tek başına satın almaktadır. Başka ifadelerle :Türkiye'nin ihracatı AT ülkelerine ve bunlar içinde tek bir ülke Almanya'ya aşırı bağımlı bir yapıdadır. Dolayısıyla Türkiye pazarlama gücünü artıracak alternatif yeni pazar alanlarına yönelmeli, AT ülkeleri dışındaki ülke ve bölgelerdeki pazar payını artırmalıdır. Özellikle Japonya ve Güneydoğu Asya'nın gelişen ülkelerinde pazarlama imkanlarını araştırmalı ve geliştirmelidir. Türkiye'den fındık ihracatı özel sektör ve Fiskobirlik tarafından yapılmaktadır. Özel sektörün daha dinamik bir pazarlama anlayışı ile ihracatını giderek geliştirdiği bir gerçektir. Bunda ihracatı desteklemek amacıyla 1977 den beri uygulanan fon indirimleri, ihracat kredileri vb. desteklemeler etkili olmuştur. Dolayısıyla , fındığın ihraç edilmesinde özel sektörün daha etkili rol alması faydalı olacaktır.

Dünya fındık fiyatlarının oluşmasında en büyük üretici ve ihracatçı olan Türkiye şüphesiz etkili olmaktadır. Ancak Dünya Fındık Borsasının Hamburg'da olması Türkiye'nin bu konuda inisiyatifini elinde bulundurmasını engellemektedir. Söz konusu borsanın Türkiye'ye taşınması gerekmektedir.

Bugün dünyadaki diğer üretici ülkelere göre daha düşük verime sahip Türkiye' de fındık üretim alanlarının genişlemesi durdurulsa bile, verimdeki gelişmelerle üretimin

artacağı, en azından belli bir hızla artmaya devam edeceği bir gerçektir. Bu nedenle pazarlama problemi dolayısıyla pazarlamanın önemi daha da artmaktadır.

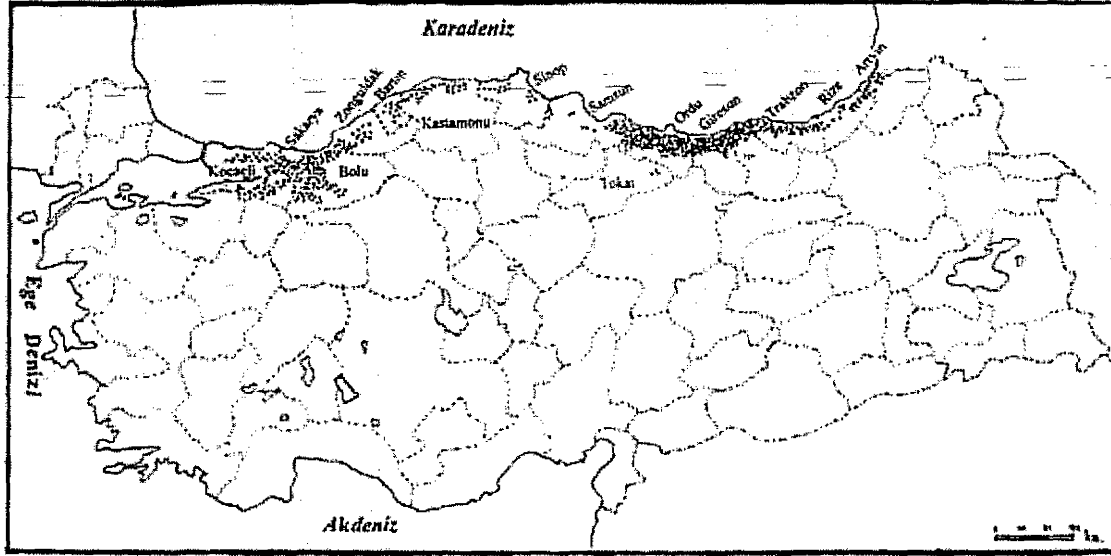
Türkiye’de fındık üreticilerinin genelde küçük aile işletmeleri şeklindedir. Üretici ailelerin sahip oldukları araziler küçük ve parçalıdır. Mesela ;Türkiye üretiminin % 73 ‘nün yer aldığı Doğu Karadeniz de bir aileye ortalama olarak Giresun ‘da 25.5 dekar ,Ordu’da 15.0 ve Trabzon’da 5.8 dekar fındık bahçesi düşmektedir. Fındık bahçeleri miras vb. nedenlerle giderek küçülmekte ve artan nüfus karşısında daha yetersiz hale gelmektedir. Aileler mevcut topraklarını genişletmeyi orman açarak sürdürmüşlerdir. Bu nedenle fındık yetiştirilen alanlarda optimum işletme büyüklükleri tespit edilmeli ve bunun korunması için arazi mülkiyet sistemi yeniden düzenlenmelidir.

Türkiye’de fındık verimi diğer üretici ülkelere göre oldukça düşüktür. Bu konuda yapılacak çalışmalarla verimin artırılması özellikle Doğu Karadeniz üretim bölgesinde fındıktan başka geçim kaynağı olmayan küçük aile işletmeleri gelirlerini bir derece artıracaktır. Bu durum genel bir üretim planlanması içinde ele alınmalıdır.

Türkiye’nin en büyük üretici ve ihracatçı olması Türkiye’nin fındıkla ilgili kararlarda dış piyasadaki gelişmeleri dikkatle izlenmesini ve buna ilişkin politikalar oluşturulmasını gerektirmektedir.

Bibliyografya

- AYFER .M , KÖKSAL. İ , YAZICIOĞLU. Y (1990) Türkiye’de Fındık Üretim - Tüketim Dengesi , Panel . İ.A.V. Yay. İstanbul.
- GÖNEY .S (1979) Türkiye Ziraatının Coğrafi Esasları I. İ.Ü . Ed. Fak . Yay. No. 2600, İstanbul.
- DOĞANAY .H (1992) Türkiye Ekonomik Coğrafyası Cilt I. A.Ü. Kazım Karabekir Eğitim Fak . Yay. No.26, Erzurum .
- KILIÇ .O (1996) Türkiye Fındık Politikası , Fındık ve Diğer Sert Kabuklu Meyveler Sempozyumu O.M.Ü. Ziraat Fak. Samsun.
- SAGRA .Ü ,ÖZALP .Y (1988) Türkiye’de Fındık Pazarlaması (İç Tüketim) Türkiye Fındık Politikasının Esasları Semineri . İ.A.V. İstanbul.
- SABİR .S (1988) Türkiye’de Fındık Pazarlaması (İhracat). Türkiye Fındık Politikasının Esasları , Semineri İ.A.V. İstanbul.
- ÖZÇAĞLAR .A (1991) Çarşamba Ovası ve Yakın Çevresinde Arazi’ den Faydalanma . A.Ü. Türkiye Coğrafyası . Uyg . Araş. Merkezi Dergisi . Sayı .3. Ankara
- YILMAZ .A (1997) Doğu Karadeniz Orman İçi Kır Yerleşmelerinde Nüfus - Toprak İlişkisi Açısından Tarım Topraklarının Durumu O.M.Ü. Eğitim Fak . Der. No. 10. Samsun



Harita-1 Türkiye'deki Fındık Dikim Alanlarının Coğrafi Dağılışı